

Fiammetta Sabba, *Angelo Maria Bandini in viaggio a Roma (1780-1781)*, Firenze University Press, Florența, 2019, X + 209 p.

Biblioteci, colecții de carte, bibliotecari sunt teme care se înscriu în interesele științifice ale Fiammettei Sabba, profesor în cadrul Departamentului de Bunuri Culturale de pe lângă Universitatea din Bologna. Cartea de față îl aduce în prim-plan pe cunoscutul bibliotecar florentin, Angelo Maria Bandini, care, pe parcursul a 30 de ani (1764-1793), a reușit să publice un catalog în 11 volume ce cuprindea întreaga colecție de manuscrise (orientale, grecești, latine și italiene) de la Biblioteca Laurenziana din Florența, la care s-au adăugat și fondurile provenite din colecțiile private (Strozzi, Gaddi, Medicea-Palatina), aflate tot în custodia renumitei biblioteci.

Secolul al XVII-lea și întregul veac al XVIII-lea au fost marcate, la nivelul Europei, de un fenomen cultural și social pe care literatura franceză l-a numit „Grand Tour”. Inițial, această „călătorie inițiată” spre Italia, adică spre originile civilizației romane, a implicat elita societății, adică marile familii nobile. Scopul era educativ, cultural, științific, și nu climatic, cum a ținut să sublinieze autoarea. Participanții la acest voiaj erau, de multe ori, tinerii din familiile bune, care, însoțiți de un preceptor, călătoreau pe cont propriu pentru studiu. Dar, pe lângă această categorie, s-a decelat clar încă una, cea a colecționarilor, erudiților care cercetau în biblioteci private și publice, consultau ediții rare, copiau manuscrise, se întâlneau cu alți savanți de renume, participau la discuțiile din saloanele romane și vizitau muzee.

Prefața acestui interesant jurnal de călătorie (*Prefazione*) a fost scrisă de Roberto Balzani; în paginile sale, cercetătorul subliniază faptul că Roma, prin saloanele și locurile de lectură, a devenit un adevărat magnet pentru erudiții europeni dornici de a intra în contact cu acele fapte „mirabilia e curiosa”.

Împărțit în patru capitole, volumul debutează cu o scurtă introducere despre bibliotecă și despre profesia de bibliotecar pe vremea acestui „Grand Tour” („Capitolo 1: Il ruolo delle biblioteche e dei bibliotecari nei viaggi eruditi al tempo del Grand Tour”) însoțită de o cuprinzătoare bibliografie în notele de la subsol. Autoarea îi socotește foarte importanți pe bibliotecari în aceste expediții, deoarece tocmai ei erau cei ce favorizau contacte, schimburi, informații, și stabileau legături cu lumi îndepărtate. Tipul acestui bibliotecar este analizat cu ajutorul precursorilor lui Angelo Maria Bandini, din Peninsula: Antonio Magliabechi (1633-1714), Ludovico Antonio Muratori (1672-1750), Girolamo Tiraboschi (1731-1794). Angelo Maria Bandini, în calitate de prefect al Bibliotecii Marucelliana (din 1751) și de bibliotecar al alteia, Medicea Laurenziana (începând din anul 1756), era personajul-cheie pentru vizitatorii Florenței și, în plus, avea preocupări erudite.



Fiammetta Sabba

**Angelo Maria Bandini
in viaggio a Roma
(1780-1781)**



În cel de-al doilea capitol („I manoscritti di viaggio di Angelo Maria Bandini”), autoarea prezintă un profil bio-bibliografic al personajului ei, referindu-se și la jurnalele de călătorie pe care acest bibliotecar-savant le-a scris. Angelo Maria Bandini (1726-1803) a ajuns să fie invidiat de erudiții italieni și străini datorită funcțiilor și însărcinărilor pe care le-a avut (de ex.: Bandini a fost secretar al episcopului Giuseppe du Mesnil, pe care însă l-a părăsit când prelatul a fost acuzat de jansenism și de simpatii masonice; a scris și alte lucrări decât cataloagele amintite în paragrafele anterioare; între 1770 și 1792 Bandini a condus revista *Novelle letterarie*; spre sfârșitul vieții, Bandini a transformat o capelă într-un mic muzeu pe care l-a organizat în anul 1795). Lăsamântul cultural al lui Bandini, adică biblioteca sa, se găsește astăzi în fondul de carte din cadrul seminarului episcopal din Fiesole. A. M. Bandini a întreprins câteva călătorii în timpul cărora a ținut jurnale. În 1780-1781 s-a deplasat în sudul peninsulei, vizitând Roma, Montecassino, Salerno și Napoli, iar mai târziu, în anul 1788, a călătorit în nord, în Piemont și Lombardia. De asemenea, sunt cunoscute notițele sale și din drumurile parcurse în tinerețe.

Înainte de a ne oferi ediția jurnalului roman, F. Sabba ni-l prezintă pe Bandini în ambianța romană (capitolul al treilea: „*Bandini a Roma*”), acolo unde se intersectau intelectualii în călătorii, unde locuiau familii importante, locul curiei papale, al cardinalilor, al miniștrilor străini, o societate plină de idei, documente și cărți. În timpul șederii romane, locuind în palatul cardinalului florentin Gregorio Anton Maria Salviati, Bandini a intrat în contact cu aristocrația ecleziastică (prelați, preoți, abați, episcopi, cardinali și chiar cu papa Pius al VI-lea). A vizitat atât biblioteci private, cât și ale unor ordine monahale: Vaticana, Vallicelli, Casanate, Angelica, Colonna, Corsini, Albani, Barberini, de Propaganda Fide, a colegiului roman, din conventul augustinian Santa Maria del Popolo, a paulinilor francezi de la Trinità de’Monti, a franciscanilor de la Aracoeli etc.

Lucrarea de față cuprinde, de fapt, o ediție parțială a jurnalului lui Angelo Maria Bandini. Fiammetta Sabba editează, în realitate, doar sejurul roman din perioada 30 octombrie 1780 - 4 mai 1781, nu întreaga călătorie care l-a dus atunci pe Bandini până la Monte Cassino și Napoli. Este vorba de cel de-al patrulea capitol: „*Edizione del Diario di viaggio a Roma (dal Ms. Marucell. B.I.18)*”, împărțit în ediția propriu-zisă (p. 42-157) și câteva anexe (p. 158-161). Informațiile pe care ni le oferă în aceste pagini editoarea sunt complexe: textul a fost structurat inițial de Bandini pe două coloane (coloana principală este cea din dreapta, în timp ce în stânga se găsesc fragmente); se revine la text continuu atunci când sunt transcrise documente. În plus, în original, există fragmente subliniate și scrise cu un fel de cursivă (de obicei, nume de persoane și de locuri sau acele „*notabilia*” – fapte demne de luat în considerare) despre care F. Sabba crede că erau folosite tocmai pentru a scoate în evidență respectivele informații. În unele situații, editoarea ne informează că textul nu a fost lizibil, iar în ediție acest lucru este marcat cu paranteze drepte. Benefic este faptul că editoarea a reușit să identifice acele personaje cu care A. M. Bandini afirma că s-a întâlnit, restul de nume regăsindu-se în indicele de la finalul cărții. Munca de editare a fost cu atât mai grea cu cât F. Sabba a căutat și a găsit toate edițiile, manuscrisele, colecțiile și bibliotecile semnalate de Bandini, despre care a oferit informații cuprinzătoare în notele de subsol ale capitolului al patrulea.

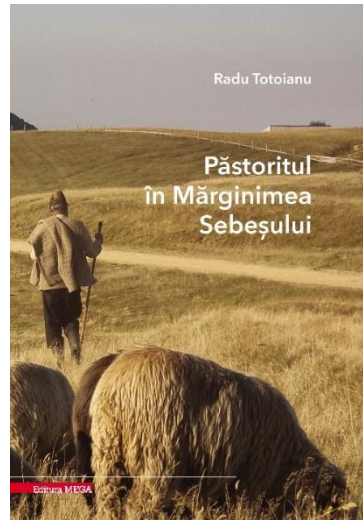
Lucrarea se încheie cu o bogată bibliografie (p. 185-191), urmată de un indice de nume (p. 193-209), un indice de arhive, biblioteci, colecții muzeale din Roma, amintite de Angelo Maria Bandini în jurnal (p. 211).

Lectura jurnalului-roman al lui Antonio Maria Bandini ne aduce în față o societate la fel de activă pe plan social și cultural ca cea descrisă de Imre Dániel (1754-1804), bibliotecarul episcopului transilvan, Ignác Batthyány (1741-1798). Diferența dintre cei doi bibliotecari a fost însă una vizibilă: A. M. Bandini (1726-1803), în călătoria sa, a cercetat arhivele și bibliotecile, menționate în jurnal, în folosul său științific, în schimb I. Dániel le-a cercetat și s-a documentat în folosul științific al protectorului său care dorea să lase în urmă o bogată activitate științifică. După cum afirma în *Prefață* Roberto Balzani, volumul analizează „«geografia» instituțiilor culturale romane, atât publice, cât și private, în jurul anului 1780”. Sunt aduse în discuție conținutul lor, dar și accesibilitatea la colecțiile adăpostite, iar protagonistul jurnalului relatează întâmplări, oferă nume, descrie evenimente, toate acestea deschizând noi orizonturi de cercetare.

Andreea MÂRZA*

Radu Totoianu, *Păstoritul în Mărginimea Sebeșului* [Shepherding in the Mărginimea Sebeșului], Mega Publishing House, Cluj-Napoca, 2021, 466 p.

Shepherding in the Mărginimea Sebeșului, Transylvania, Romania, has attracted far less attention from specialists than the Mărginimea Sibiului region itself. This book draws on material collected when Radu Totoianu was researching this area in 2000–2009, and uses material gathered from people directly involved in the practice. The author also draws on a vast array of written sources, not only on the shepherding phenomena but also on history, archaeology, linguistics, folk medicine and so on. His research has taken him to the archives in Hunedoara, Alba, Șugag and the Sebeș Historical Museum, as well as to the Josephine maps (1763–1785) and historical journal and newspaper articles, in order to compare shepherding practices in the past with those of the present.



The structure of the book follows the monographic model founded by Dimitrie Gusti, the well-known Romanian sociologist. Radu Totoianu begins with a chapter on the geography of the region and continues with two chapters on the

* Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, România; e-mail: andreea.marza@ubbcluj.ro.